

## SPIS TREŚCI

|                                                                    |             |
|--------------------------------------------------------------------|-------------|
| <b>Przedmowa .....</b>                                             | <b>V</b>    |
| <b>Wykaz skrótów .....</b>                                         | <b>XIII</b> |
| <b>Podstawowa literatura .....</b>                                 | <b>XV</b>   |
| <b>CZĘŚĆ PIERWSZA. PRAWO JAKO PRZEDMIOT NAUK PRAWNYCH .....</b>    | <b>1</b>    |
| <b>Rozdział I. Podstawowe koncepcje prawa.....</b>                 | <b>3</b>    |
| § 1. Koncepcje prawnonaturalne.....                                | 6           |
| § 2. Pozytywizm prawniczy i jego ewolucja.....                     | 8           |
| § 3. Koncepcje realistyczne .....                                  | 12          |
| § 4. Koncepcje hermeneutyczne, argumentacyjne i komunikacyjne..... | 14          |
| <b>Rozdział II. Prawo jako przedmiot badań naukowych .....</b>     | <b>19</b>   |
| § 5. Podstawowe problemy nauk prawnych .....                       | 19          |
| § 6. Naukowość prawoznawstwa. Status wstępu do prawoznawstwa ..... | 25          |
| § 7. Metody badawcze w prawoznawstwie .....                        | 26          |
| <b>CZĘŚĆ DRUGA. PRAWO JAKO SYSTEM NORM.....</b>                    | <b>29</b>   |
| <b>Rozdział III. Wieloznaczność terminu „prawo” .....</b>          | <b>31</b>   |
| § 8. Prawo w znaczeniu prawniczym .....                            | 31          |
| § 9. Podstawowe cechy prawa.....                                   | 32          |
| § 10. Różne sposoby użycia terminu „prawo” .....                   | 35          |
| <b>Rozdział IV. Język prawa .....</b>                              | <b>39</b>   |
| § 11. Prawo jako zjawisko językowe .....                           | 39          |
| § 12. Język prawny i język prawniczy .....                         | 40          |
| § 13. Rodzaje wypowiedzi .....                                     | 44          |
| <b>Rozdział V. Normy i przepisy prawne .....</b>                   | <b>51</b>   |
| § 14. Pojęcie normy postępowania .....                             | 51          |
| § 15. Generalność i abstrakcyjność norm prawnych .....             | 52          |
| § 16. Budowa normy prawnej .....                                   | 54          |
| § 17. Hipoteza normy prawnej .....                                 | 57          |
| § 18. Dyspozycja normy prawnej .....                               | 59          |

|                                                                                         |            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| I. Czyny i czynności konwencjonalne .....                                               | 59         |
| II. Sytuacje wyznaczone przez normy prawne.....                                         | 63         |
| 1. Obowiązek .....                                                                      | 63         |
| 2. Dozwolenie .....                                                                     | 65         |
| 3. Uprawnienie .....                                                                    | 67         |
| § 19. Prawo podmiotowe .....                                                            | 70         |
| § 20. Kompetencja .....                                                                 | 73         |
| § 21. Sankcja. Rodzaje sankcji prawnych .....                                           | 77         |
| § 22. Przepis prawny. Norma a przepis prawny .....                                      | 83         |
| § 23. Rodzaje norm i przepisów prawnych .....                                           | 85         |
| I. Normy prawne: reguły i zasady prawne .....                                           | 85         |
| II. Normy bezwzględnie i względnie wiążące .....                                        | 87         |
| III. Przepisy ogólne i szczególne ( <i>lex specialis</i> i <i>lex generalis</i> ) ..... | 89         |
| IV. Przepisy odsyłające i przepisy blankietowe .....                                    | 90         |
| § 24. Instytucje prawne .....                                                           | 92         |
| <b>Rozdział VI. System prawa .....</b>                                                  | <b>93</b>  |
| § 25. Pojęcie i rodzaje systemów. System prawa .....                                    | 93         |
| § 26. Budowa systemu prawnego.....                                                      | 96         |
| § 27. Związki między elementami systemu prawa .....                                     | 99         |
| § 28. Zróżnicowanie systemu prawa jako efekt procesu historycznego .....                | 101        |
| § 29. Podział prawa na gałęzie .....                                                    | 102        |
| I. Podstawowe gałęzie prawa wewnętrznego.....                                           | 104        |
| § 30. Zasada niesprzeczności norm .....                                                 | 108        |
| § 31. Usuwanie sprzeczności norm – reguły kolizyjne .....                               | 110        |
| § 32. Zupełność systemu prawa. Luki w prawie .....                                      | 113        |
| § 33. Policentryczność systemów prawnych.....                                           | 117        |
| <b>CZĘŚĆ TRZECIA. FUNKCJONOWANIE PRAWA .....</b>                                        | <b>119</b> |
| <b>Rozdział VII. Cele i funkcje prawa .....</b>                                         | <b>121</b> |
| § 34. Społeczne uwarunkowanie prawa. Prawo w działaniu .....                            | 121        |
| § 35. Cele i funkcje prawa .....                                                        | 123        |
| § 36. Instrumentalny charakter prawa .....                                              | 126        |
| <b>Rozdział VIII. Prawo jako zjawisko polityczne.....</b>                               | <b>129</b> |
| § 37. Polityczny charakter prawa .....                                                  | 129        |
| § 38. Określenie państwa .....                                                          | 130        |
| § 39. Prawo w procesie sprawowania władzy. Związki prawa i państwa .....                | 136        |
| § 40. Współczesna krytyka państwa i jego tradycyjnej roli.....                          | 138        |
| § 41. Unia Europejska w procesie sprawowania władzy.....                                | 139        |
| <b>Rozdział IX. Tworzenie prawa .....</b>                                               | <b>141</b> |
| § 42. Pojęcie tworzenia prawa .....                                                     | 141        |
| § 43. Źródła prawa .....                                                                | 142        |
| § 44. Sposoby tworzenia prawa (fakty prawotwórcze) w ich historycznym<br>rozwoju .....  | 143        |

|                                                                         |            |
|-------------------------------------------------------------------------|------------|
| I. Stanowienie prawa.....                                               | 143        |
| II. Zawieranie umów o charakterze prawotwórczym .....                   | 145        |
| III. Przekształcanie zwyczajów (obyczajów) w prawo .....                | 146        |
| IV. Prawotwórcze orzecznictwo sądowe .....                              | 148        |
| V. Recepcja prawa obcego .....                                          | 151        |
| § 45. Akt normatywny .....                                              | 152        |
| § 46. Budowa aktu normatywnego.....                                     | 153        |
| I. Tytuł aktu normatywnego.....                                         | 153        |
| II. Przepisy merytoryczne ogólne i szczegółowe.....                     | 154        |
| III. Przepisy o zmianie przepisów obowiązujących .....                  | 156        |
| IV. Przepisy przejściowe i dostosowujące .....                          | 157        |
| V. Przepisy końcowe .....                                               | 158        |
| VI. Podpis uprawnionego podmiotu .....                                  | 160        |
| VII. Załączniki .....                                                   | 160        |
| § 47. Ogłaszanie aktów normatywnych .....                               | 161        |
| § 48. Stanowienie prawa w państwach współczesnych – zasady ogólne ..... | 163        |
| § 49. Charakterystyka aktów normatywnych na przykładzie Polski .....    | 166        |
| § 50. Akty normatywne prawa powszechnie obowiązującego .....            | 167        |
| I. Konstytucja (ustawa zasadnicza) .....                                | 167        |
| II. Ustawa.....                                                         | 168        |
| III. Akty normatywne o randze ustawy.....                               | 169        |
| IV. Umowy międzynarodowe i źródła prawa europejskiego.....              | 170        |
| V. Rozporządzenie wykonawcze .....                                      | 172        |
| VI. Akty prawa wewnętrznego (interna) .....                             | 173        |
| <b>Rozdział X. Przestrzeganie prawa .....</b>                           | <b>175</b> |
| § 51. Pojęcie przestrzegania prawa .....                                | 175        |
| § 52. Postacie nieprzestrzegania prawa .....                            | 178        |
| § 53. Fikcja powszechnej znajomości prawa .....                         | 182        |
| § 54. Znajomość prawa a jego przestrzeganie .....                       | 183        |
| § 55. Skuteczność prawa .....                                           | 186        |
| <b>Rozdział XI. Stosowanie prawa .....</b>                              | <b>189</b> |
| § 56. Pojęcie stosowania prawa.....                                     | 189        |
| § 57. Ideologie stosowania prawa .....                                  | 190        |
| I. Ideologia decyzji związanej .....                                    | 190        |
| II. Ideologia decyzji swobodnej .....                                   | 191        |
| III. Ideologia decyzji racjonalnej i praworządnej .....                 | 192        |
| § 58. Typy stosowania prawa .....                                       | 193        |
| I. Sądowe stosowanie prawa .....                                        | 194        |
| II. Administracyjny typ stosowania prawa .....                          | 195        |
| § 59. Proces stosowania prawa i jego etapy .....                        | 197        |
| § 60. Alternatywne metody rozwiązywania sporów.....                     | 206        |

|                                                                                                          |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Rozdział XII. Obowiązywanie prawa .....</b>                                                           | <b>207</b> |
| § 61. Obowiązywanie prawa .....                                                                          | 207        |
| § 62. Sposoby użycia terminu „obowiązywanie prawa” .....                                                 | 209        |
| I. Obowiązywanie prawa w ujęciu aksjologicznym .....                                                     | 209        |
| II. Obowiązywanie prawa w ujęciu formalnym (tetycznym) .....                                             | 210        |
| III. Realistyczne obowiązywanie prawa .....                                                              | 211        |
| § 63. Obowiązywanie prawa w przestrzeni (obowiązywanie terytorialne) .....                               | 214        |
| § 64. Obowiązywanie prawa co do osób .....                                                               | 216        |
| § 65. Obowiązywanie prawa w czasie .....                                                                 | 216        |
| <b>Rozdział XIII. Wykładnia prawa .....</b>                                                              | <b>223</b> |
| § 66. Pojęcie wykładni prawa .....                                                                       | 223        |
| § 67. Cele i zakres wykładni .....                                                                       | 225        |
| § 68. Fundamentalne założenie przyjmowane w procesie wykładni: koncepcja racjonalności ustawodawcy ..... | 226        |
| I. Racjonalność w tworzeniu prawa .....                                                                  | 227        |
| II. Racjonalność ustawodawcy jako podstawa wykładni prawa .....                                          | 230        |
| § 69. Podział wykładni ze względu na podmiot jej dokonujący .....                                        | 232        |
| § 70. Podział wykładni ze względu na sposób jej dokonania .....                                          | 239        |
| § 71. Rodzaje wykładni ze względu na wynik (zakres) wykładni .....                                       | 247        |
| § 72. Reguły inferencyjne. Topiki prawnicze .....                                                        | 250        |
| <b>Rozdział XIV. Stosunki prawne .....</b>                                                               | <b>257</b> |
| § 73. Pojęcie stosunku prawnego .....                                                                    | 257        |
| § 74. Powstanie, zmiana i ustanie stosunku prawnego .....                                                | 258        |
| § 75. Podmioty stosunku prawnego .....                                                                   | 261        |
| § 76. Przedmiot i treść stosunku prawnego .....                                                          | 268        |
| § 77. Rodzaje stosunków prawnych .....                                                                   | 269        |
| § 78. Aktualizacja stosunku prawnego .....                                                               | 271        |
| § 79. Pojęcie transakcji .....                                                                           | 273        |
| <b>Rozdział XV. Prawo a inne regulatory zachowań .....</b>                                               | <b>275</b> |
| § 80. Moralność, religia, obyczaje a prawo .....                                                         | 275        |
| § 81. Wielość systemów normatywnych .....                                                                | 276        |
| I. Normy moralne .....                                                                                   | 278        |
| II. Normy religijne .....                                                                                | 279        |
| III. Normy obyczaju .....                                                                                | 280        |
| IV. Normy organizacji społecznych i politycznych .....                                                   | 280        |
| § 82. Normy moralne a normy prawne – podstawowe różnice .....                                            | 281        |
| § 83. Relacje treściowe i funkcjonalne między prawem a innymi systemami społecznymi .....                | 283        |
| I. Związki treściowe .....                                                                               | 283        |
| II. Związki funkcjonalne .....                                                                           | 286        |
| § 84. Moralność, religia i obyczaje a obowiązywanie prawa .....                                          | 289        |

|                                                                            |            |
|----------------------------------------------------------------------------|------------|
| § 85. Kultura prawna .....                                                 | 290        |
| § 86. Etyka zawodów prawniczych .....                                      | 293        |
| <b>Rozdział XVI. Odpowiedzialność prawna .....</b>                         | <b>295</b> |
| § 87. Pojęcie i ogólne zasady odpowiedzialności prawnej .....              | 295        |
| <b>Rozdział XVII. Sprawiedliwość .....</b>                                 | <b>307</b> |
| § 88. Idea sprawiedliwości i jej interpretacje .....                       | 307        |
| § 89. Idea sprawiedliwości w procesie stanowienia i stosowania prawa ..... | 312        |
| § 90. Idea sprawiedliwości społecznej .....                                | 315        |
| § 91. Równość w prawie i wobec prawa .....                                 | 317        |
| <b>Rozdział XVIII. Rządy prawa .....</b>                                   | <b>319</b> |
| § 92. Idea państwa prawnego .....                                          | 319        |
| § 93. Gwarancje państwa prawnego .....                                     | 326        |
| § 94. Demokratyczne państwo prawne .....                                   | 327        |
| <b>Indeks rzeczowy .....</b>                                               | <b>331</b> |